

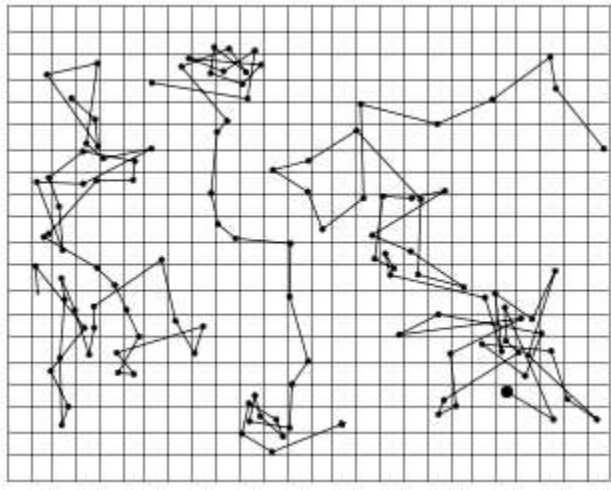
Фізика для ІТ

конденсована речовина (4)

1. Бравновий рух
  2. Рівняння руху Ланжевена і формула Айнштейна-Смолуховського
  3. Бравнова динаміка
  4. Дисипативна динаміка
  5. Приклади модельних систем
- Лабораторна робота

Ярослав Ільницький,
Інститут фізики конденсованих систем
НАН України

Бравновий рух

J.B.Perrin, Les Atomes, $R_c=0.53 \mu m$

Лукрецій
(60р. до Р.Х.)
рух частинок
пороху в
сонячному пучку –
наслідок хаотичного
руху атомів

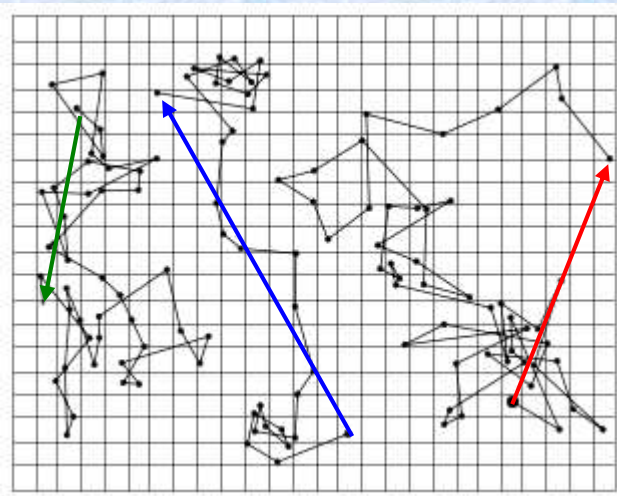

Ян Інгенгуш (1730-1799)
прив. хірург імпер. Марії Терези
- фотосинтез
- електрика
- хаотичний рух
вугільного порошку
на поверхні алкоголю

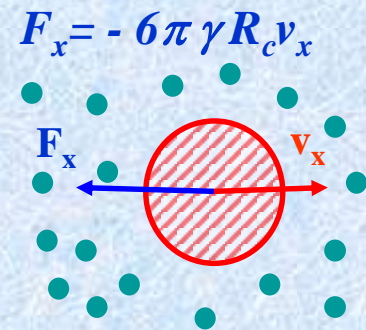
Роберт Бравн (1773–1858)
шотландський ботанік
- піонер використання мікроскопа
- ядро клітин, цитоплазмові потоки
- дослідник флори Австралії
- 1827 - хаотичний рух
Clarkia pulchella у воді

Рівняння руху Ланжевена і ф-ла Айштайна-Смолуховського

A. Einstein, Ann.d.Physik, 4e ser., XVII, 549 (1905), XIX, 371 (1906)
M. von Smoluchowski, Ann.d.Physik, 4e ser., XXI, 756 (1906).

$$\overline{\Delta_x^2} = \frac{RT}{N} \frac{1}{3\pi\gamma R_c} t$$

P. Langevin, C.R.Acad.Sci. (Paris) 146, 530 (1908)

$$m \frac{d^2 x}{dt^2} = F^D + F^R = -6\pi\gamma R_c \frac{dx}{dt} + F^R \quad \times x \rightarrow mx \frac{d^2 x}{dt^2} = -6\pi\gamma R_c x \frac{dx}{dt} + x F^R$$

$$\frac{d^2 x^2}{dt^2} = \frac{d}{dt} \left(\frac{dx^2}{dt} \right) = \frac{d}{dt} \left(2x \frac{dx}{dt} \right) = 2 \left(\frac{dx}{dt} \right)^2 + 2x \frac{d^2 x}{dt^2} \rightarrow mx \frac{d^2 x}{dt^2} = \frac{m}{2} \frac{d^2 x^2}{dt^2} - m \left(\frac{dx}{dt} \right)^2$$

$$\frac{m}{2} \frac{d^2 x^2}{dt^2} - m \left(\frac{dx}{dt} \right)^2 = -3\pi\gamma R_c \frac{dx^2}{dt} + x F^R$$

$$\langle \dots \rangle_N \rightarrow \frac{m}{2} \frac{d}{dt} \left\langle \frac{dx^2}{dt} \right\rangle - m \langle v_x^2 \rangle = -3\pi\gamma R_c \left\langle \frac{dx^2}{dt} \right\rangle + \langle x F^R \rangle$$

$$m \langle v_x^2 \rangle = \frac{RT}{N}, \quad \langle x F^R \rangle = 0$$

$$\left\langle \frac{dx^2}{dt} \right\rangle = z$$

Рівняння руху Ланжевена і ф-ла Айнштейна-Смолуховського

$$\frac{m}{2} \frac{d\mathbf{z}}{dt} - \frac{RT}{N} = -3\pi\gamma R_c \mathbf{z} \rightarrow \frac{d\mathbf{z}}{dt} + \frac{6\pi\gamma R_c}{m} \mathbf{z} = \frac{RT}{N} \frac{2}{m}$$

лінійне диф. рівняння 1-го порядку

$$y' + a(x)y = f(x) \rightarrow \mu(x) = \exp\left(\int a(x)dx\right), \quad y(x) = \frac{1}{\mu(x)} \left(\int f(x)\mu(x)dx + C \right)$$

$$\mu(t) = \exp\left(\int \frac{6\pi m R_c}{m} dt\right) = \exp\left(\frac{6\pi m R_c}{m} t\right),$$

$$z(t) = \exp\left(-\frac{6\pi m R_c}{m} t\right) \left[\int \frac{RT}{N} \frac{2}{m} \exp\left(\frac{6\pi m R_c}{m} t\right) dt + C \right] =$$

$$= \frac{RT}{N} \frac{1}{3\pi m R_c} + C' \exp\left(-\frac{6\pi m R_c}{m} t\right)$$

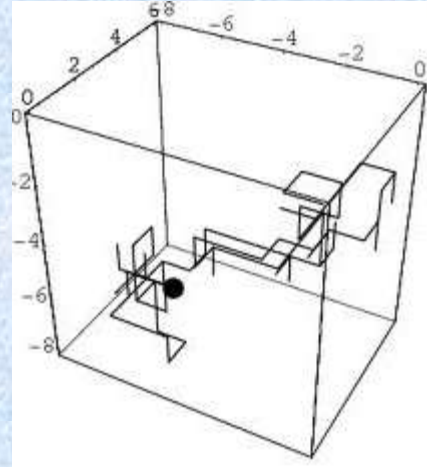
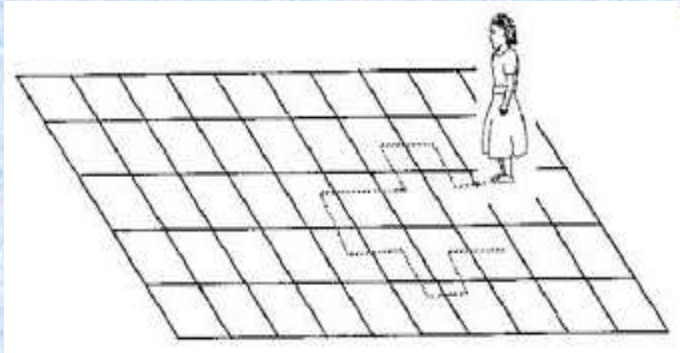
на великих часах, $\frac{6\pi m R_c}{m} t \propto 10^{-8}$ маємо:

$$\left\langle \frac{dx^2}{dt} \right\rangle = \frac{RT}{N} \frac{1}{3\pi m R_c}, \quad \overline{\Delta_x^2} = \frac{RT}{N} \frac{1}{3\pi\gamma R_c} t + \dots \quad \langle \Delta_x \rangle = \sqrt{\overline{\Delta_x^2}} \propto \sqrt{t}$$

формула Айнштейна-Смолуховського

Явища споріднені до Бравного руху

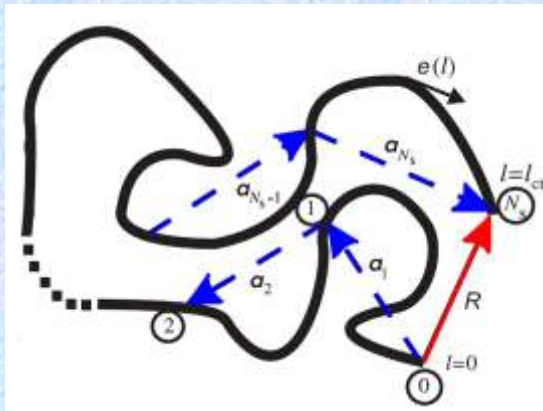
випадкове блукання

$$R_{1N} \propto \sqrt{N}$$

обмеження кроку
~ в'язкість
вибір випадкового
напрямку руху
~ випадкова сила

ідеальний полімерний ланцюг

відсутність кореляції між сусідніми векторами

$$\langle \vec{a}_i \cdot \vec{a}_k \rangle = \langle |a_i|^2 \rangle \delta_{ik}$$

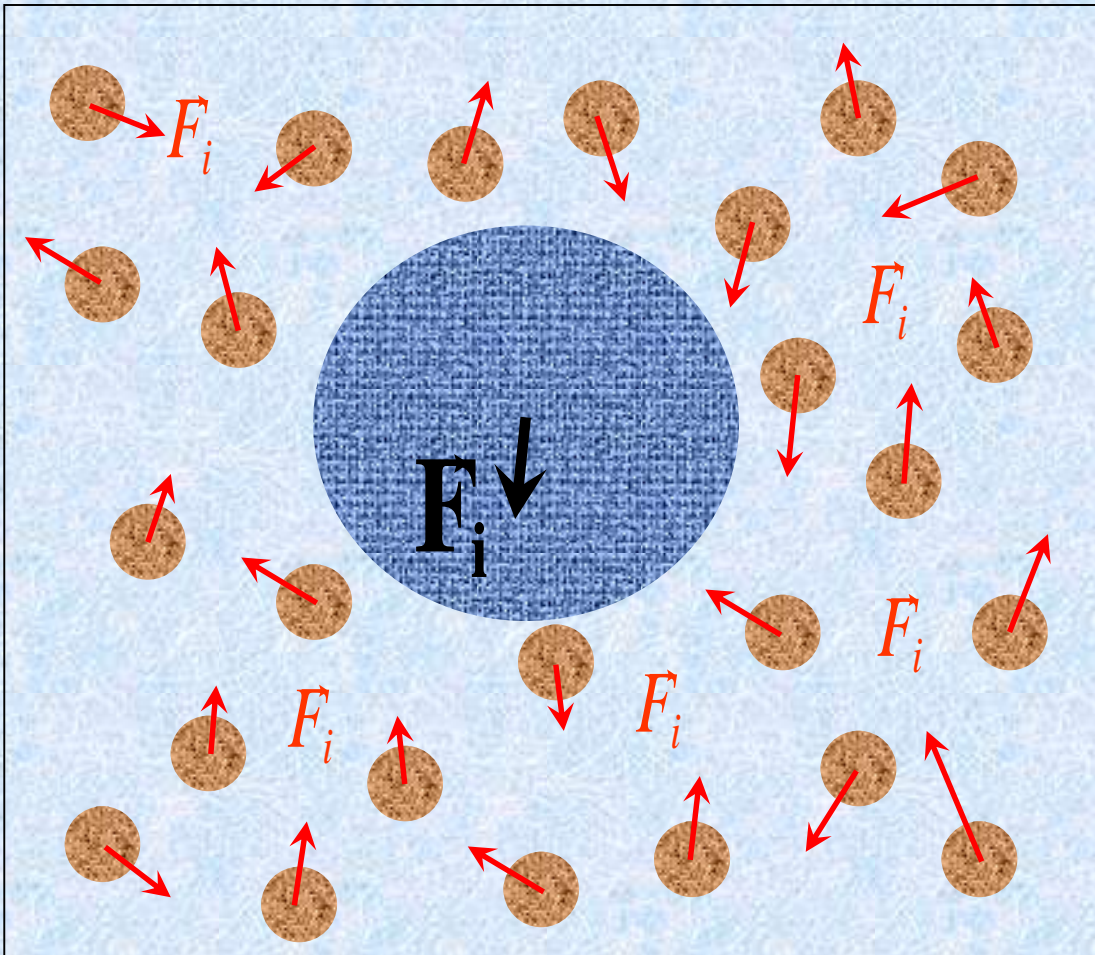
просторово - часова відповідність
полімер – Бравновий рух

$$R_{1N}^2 = \left\langle \left(\sum_i^N \vec{a}_i \right)^2 \right\rangle = \left\langle \sum_i^N \sum_k^N \vec{a}_i \cdot \vec{a}_k \right\rangle = \left\langle \sum_{i=k}^N \vec{a}_i \cdot \vec{a}_k \right\rangle + \left\langle \sum_{i \neq k}^N \vec{a}_i \cdot \vec{a}_k \right\rangle = N \langle |a_i|^2 \rangle$$

$$R_{1N} \propto \sqrt{N}$$

Молекулярна динаміка

Класична механіка частинок із суттєво відмінною масою:

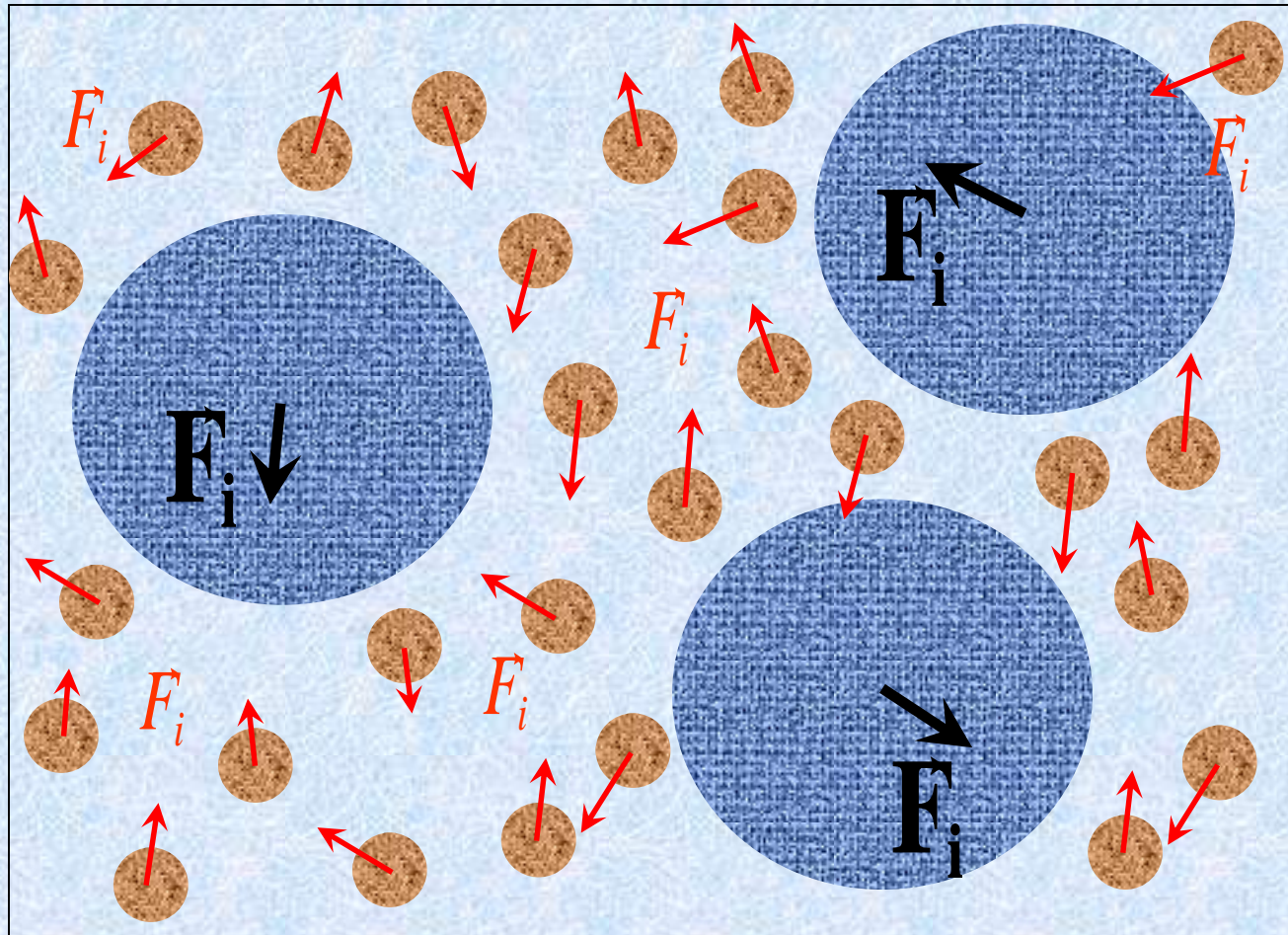

- різні масштаби динаміки
"колоїда" та розчинника
- неефективність МД
(дрібна динаміка розчинника
сповільнює інтегрування
р-нь руху для "колоїда")

спосіб вирішення:
розділення масштабів
різна "роздільна здатність"
для "колоїда" та розчинника

Бравнова динаміка

МД – чисельний розв.
р-нь руху Ньютона

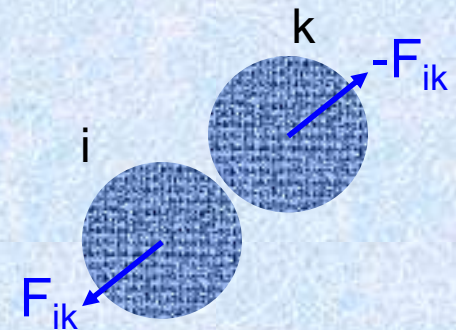
БД - чисельний розв.
р-нь руху Ланжевена

невзаємодіючі
колоїди –
Бравновий рух

взаємодіючі колоїди –
Бравнова динаміка,

консервативні сили:

$$m \frac{d^2 x_i}{dt^2} = \boxed{F^C} + F^D + F^R = \boxed{\sum_k F_{ik}(x_{ik})} - 6\pi \gamma R_c \frac{dx_i}{dt} + F^R$$

Бравнова динаміка

дампування (загасання) осциляцій
Гармонічний осцилятор з тертям:

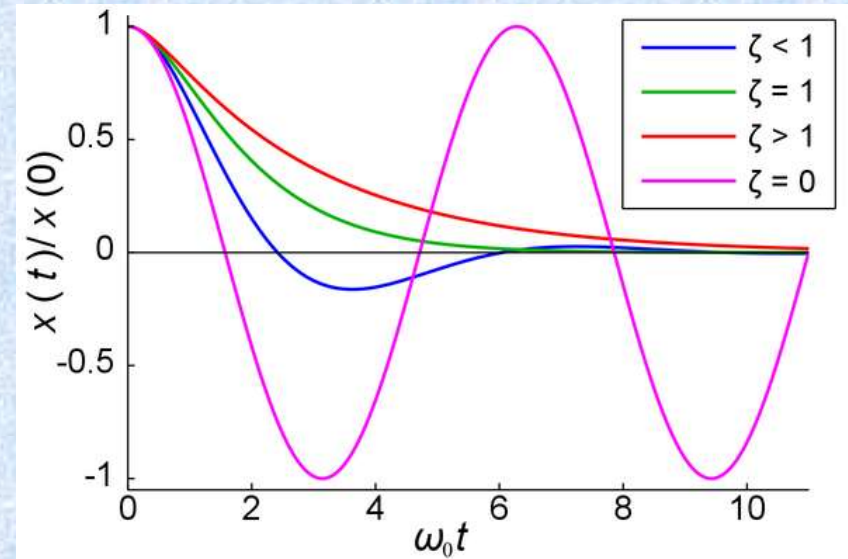
$$\frac{d^2 x}{dt^2} + 2\zeta\omega_0 \frac{dx}{dt} + \omega_0^2 x = 0$$

$\zeta=0$: відсутність загасання (no damping)
 $0<\zeta<1$: слабе загасання (under damping)
 $\zeta=1$: критичне загасання (critical damping)
 $\zeta>1$: сильне загасання (under damping)

$$m \frac{d^2 x_i}{dt^2} + 6\pi \gamma R_c \frac{dx_i}{dt} - F_i - F^R = 0$$

~~$$m \frac{d^2 x_i}{dt^2} + 6\pi \gamma R_c \frac{dx_i}{dt} - F_i - F^R = 0$$~~

$$\frac{dx_i}{dt} = \xi(F_i + F^R)$$

Ланжевенова динаміка

Бравнова динаміка (Ланжевенова
динаміка в режимі сильного загасання)

Бравнова динаміка

Вибір коефіцієнта тертя γ є нетривіальним

Рівноважні властивості (фаза, структура) не залежать від γ лише динаміка та рух до рівноважного стану

Для розчину (напр. колоїдного) γ можна визначити з об'ємних властивостей:

- Закон Стокса: $\mathbf{F}_D = -\gamma \mathbf{v} = -6\pi\eta R_c \mathbf{v}$

F_D сила тертя

η в'язкість розчинника

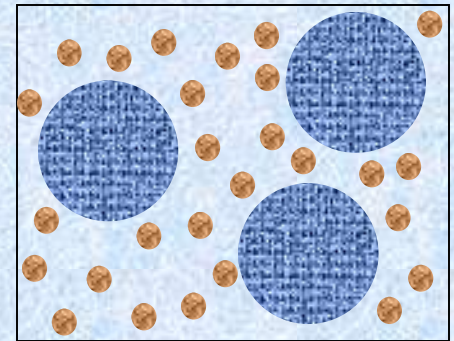
R_c діаметр сферичної частинки

- Формула Айнштайна: $D = \frac{kT}{m\gamma}$

D коефіцієнт дифузії частинки в розчиннику

Бравнова динаміка

Переваги над МД

для систем з велим розкидом динамічних масштабів:

- ігнорування багатьох частинок (розчинник)
→ менше обчислень
- дисипація (тертя+випадкова сила) стабілізує розв'язок рівняння
(зріст Δt в 2-3 рази)
- Δt визначається повільними ступенями вільності
→ Δt зростає в сотні разів
- доступний час дослідження системи зростає близько 10^4 разів,
але коштом втрати атомістичних деталей

Бравнова динаміка (застосування)

прив'язати полімерні ланцюжки, наночастинка+ланцюжки → сурфактант
самоорганізація контролюється вибором розчинника чи поверхні

використання огрубленого
опису, групи атомів →
“частинки”

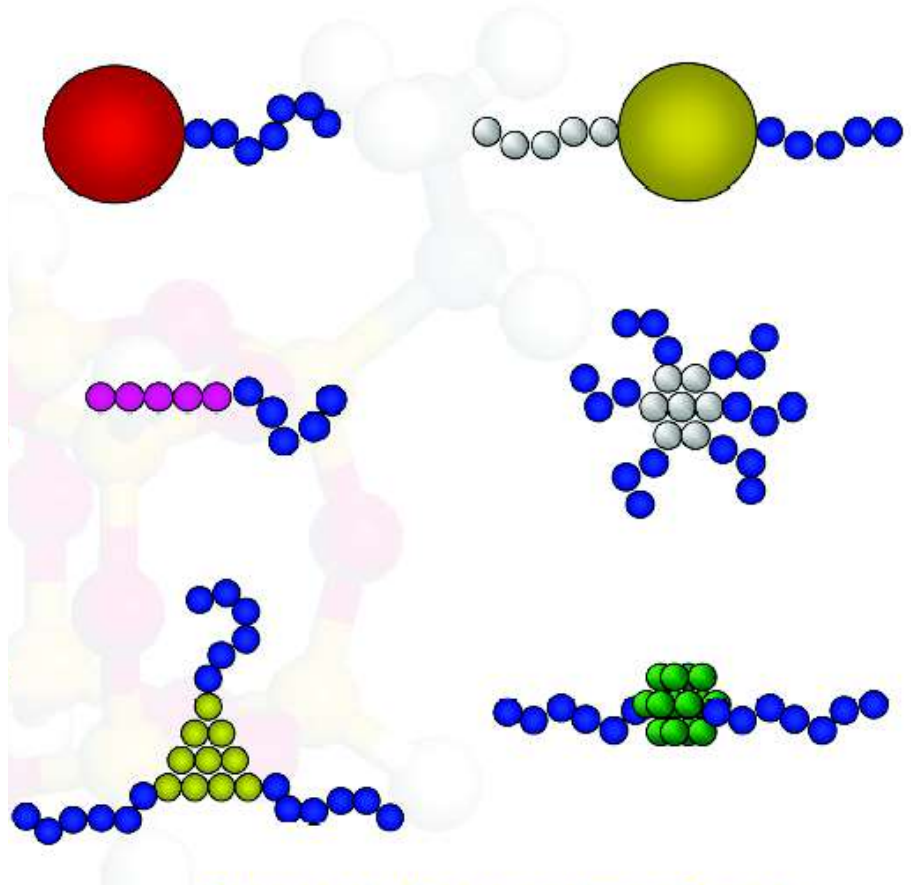
- зменшує час на сили
- зберігає нано-шорсткість

емпіричні парні потенціали між
“частинками”

- ван дер Ваальс
- виключений об'єм

мінімалістична модель:

- термодинамічне
незмішування,
- молекулярна
архітектура

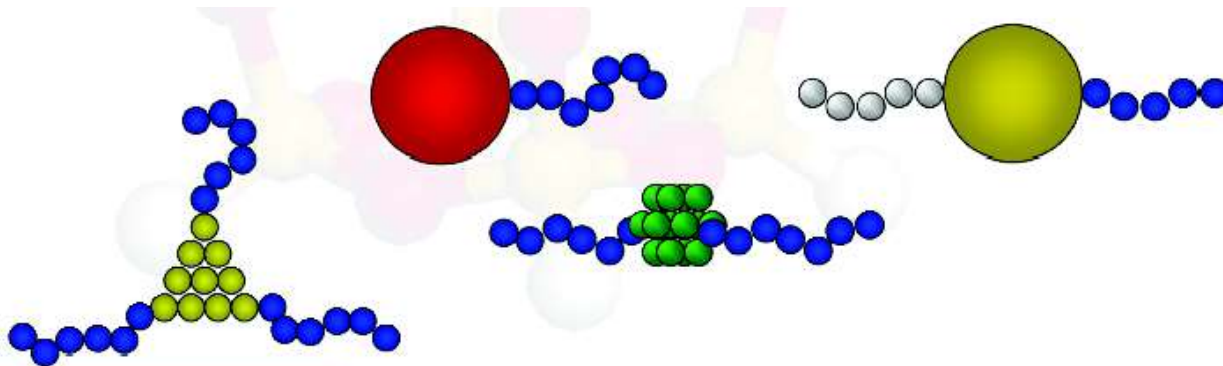

мета: знайти тенденції і сформулювати
загальні стратегії хімічного дизайну

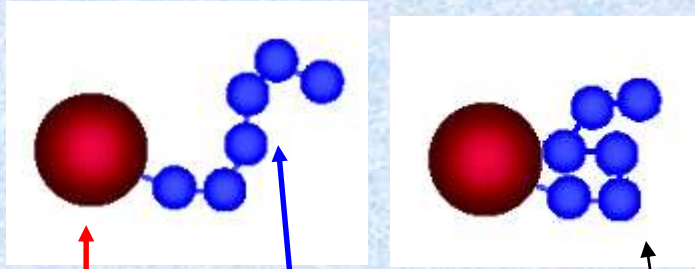

Бравнова динаміка (застосування)

- Сферичні наночастинки → сфери,
несферичні наночастинки → кластери склеєних
менших сфер
- полімерні хвости → ланцюжки сфер із гармонічними
зв'язками
- полімерні хвости приєднані до певних “частинок”
гармонічними зв'язками

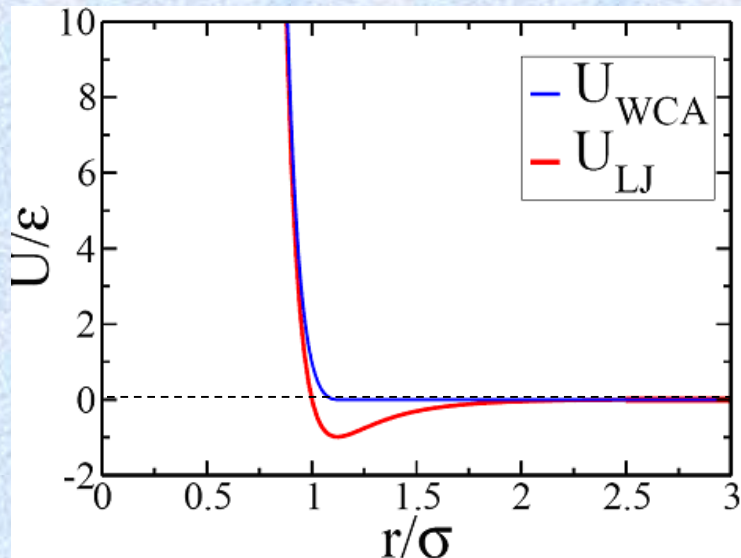

Бравнова динаміка (застосування)

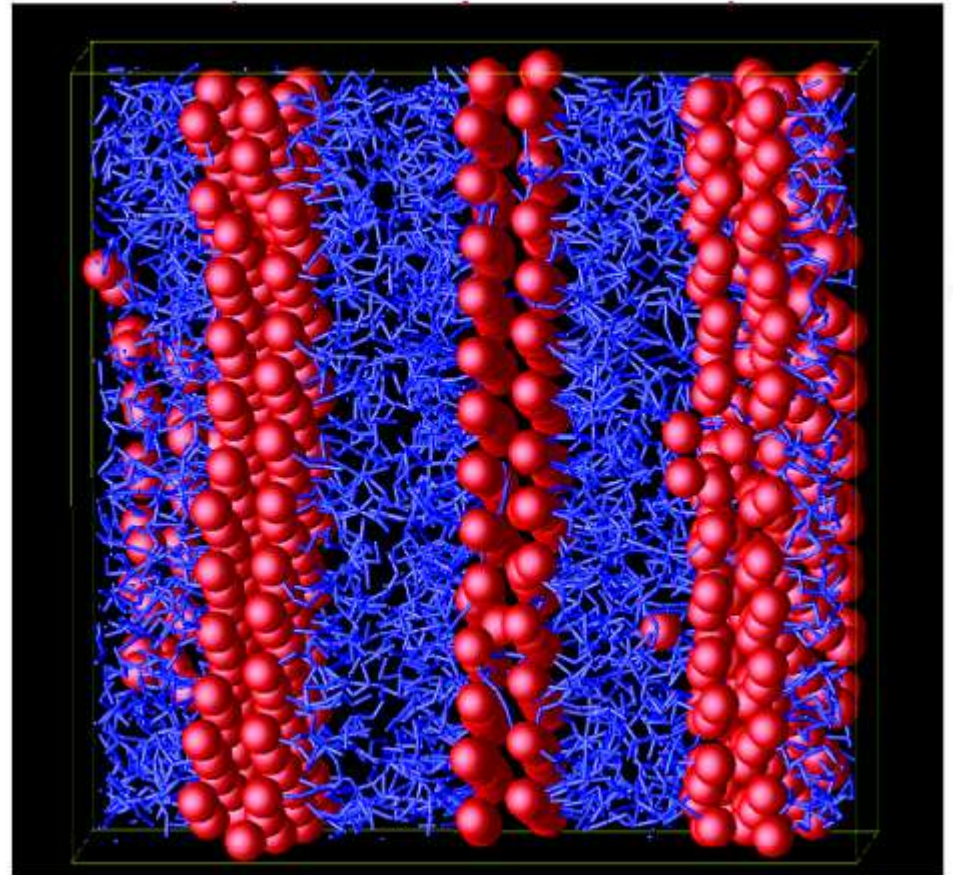
наночастинка (напр. золото)
добре розчинний полімерний
фрагмент

моделювання впливу розчинника
сили збіднення $\rightarrow$ ефект. притягання

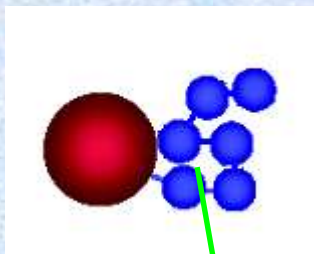
ламеларні структури із наночастинок
із приєднаними полімерними фрагментами
в функціональному розчиннику

<http://www.engin.umich.edu/dept/che/research/glotzer/>

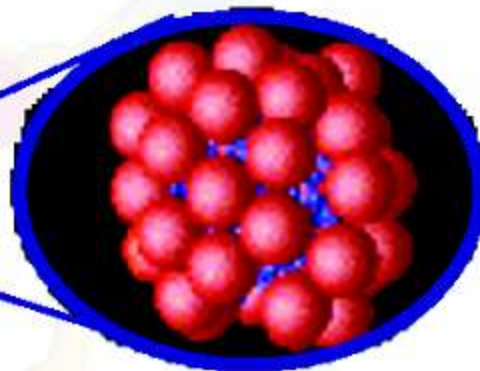
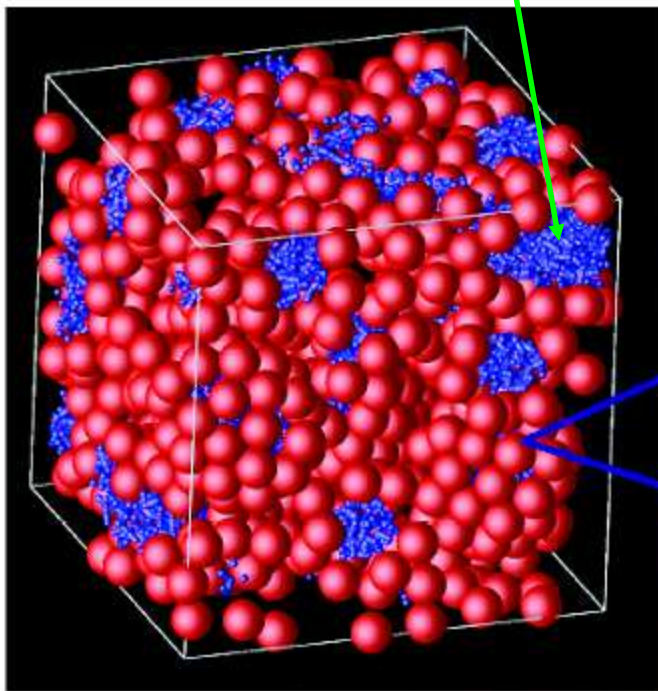

Бравнова динаміка (застосування)

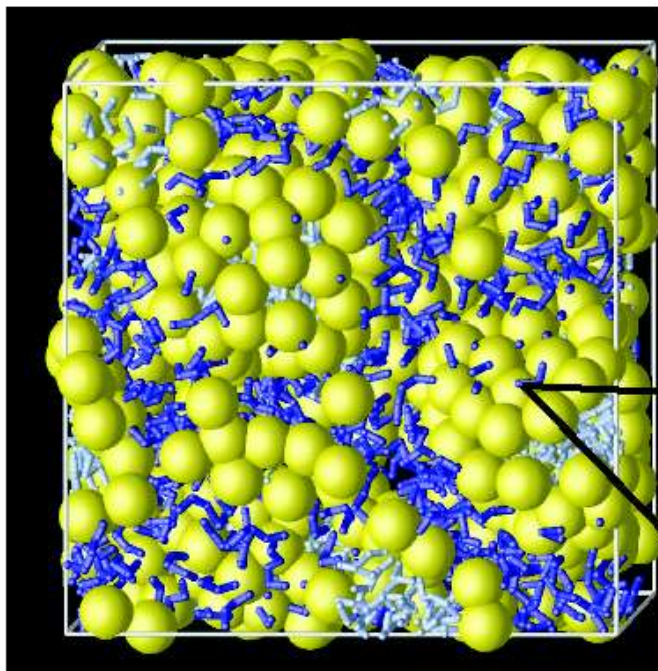

розчинник із зворотнім ефектом:
добрий для наночастинок, поганий для полімера

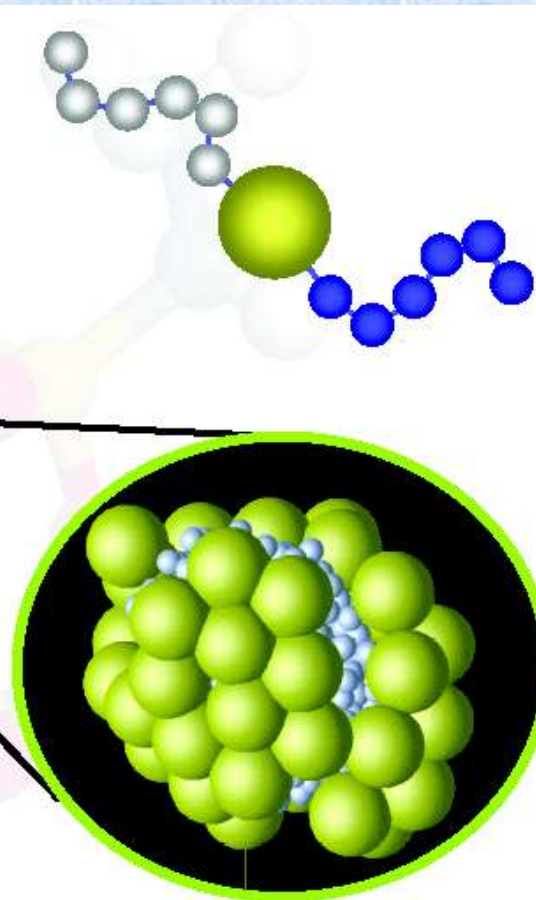

Бравнова динаміка (застосування)

розчинник добрий для білого полімера і наночастинки, поганий для синього полімера

Бравнова динаміка (застосування)

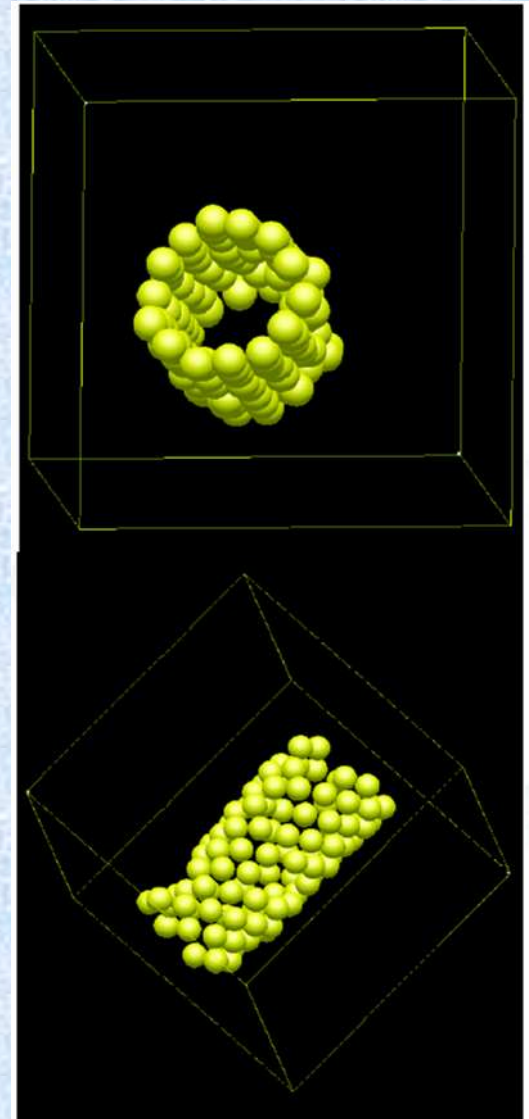
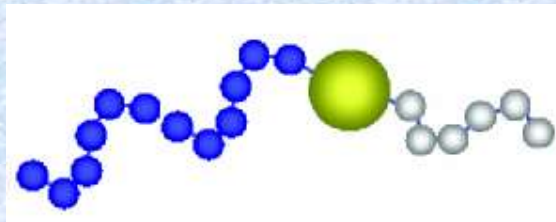
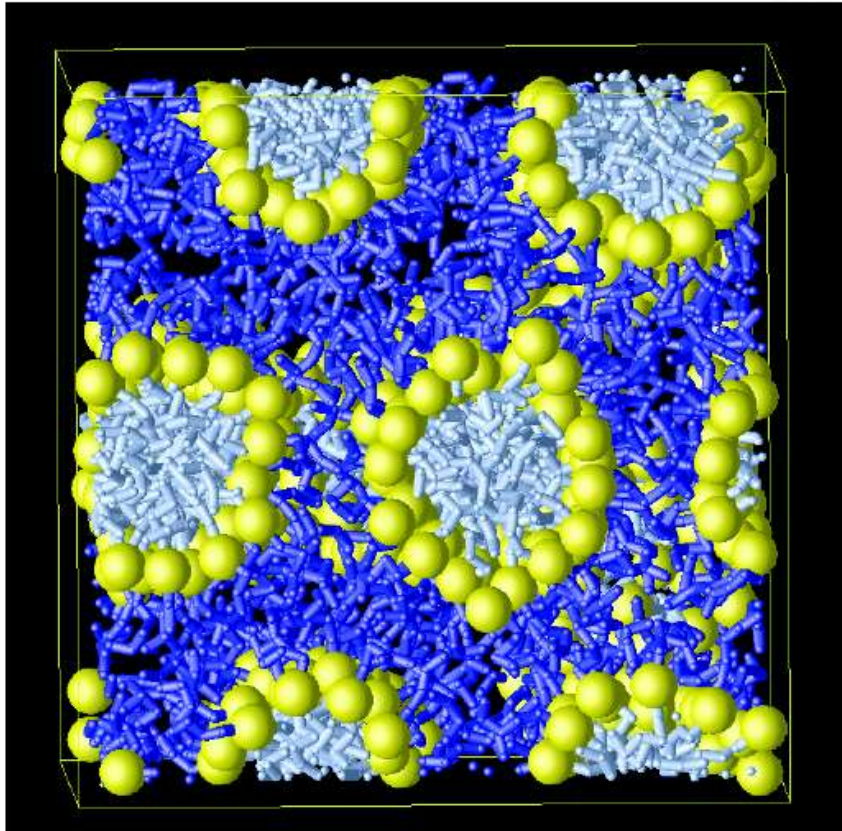
розчинник
добрий для
білого
полімера і
наночастинки,

поганий для
синього
полімера,

синій має
довший хвіст

гексагональна
циліндрична
фаза

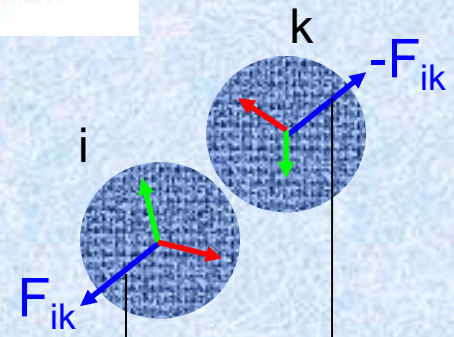
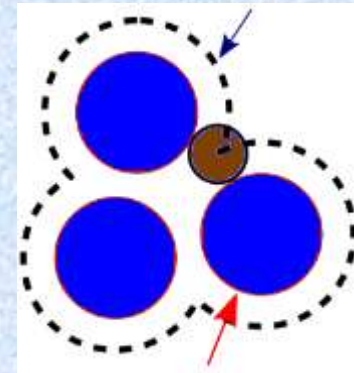
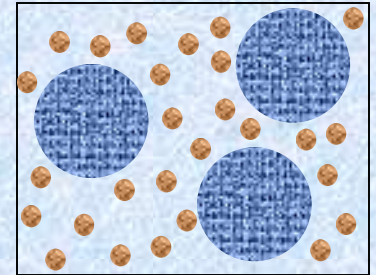

Бравнова динаміка

Недоліки БД

- випадкова сила не відображає жодної структури системи
- масштаби повинні бути сильно розділені
– розчинник значно дрібніший за дисперговані частинки (колоїди)
- вплив розчинника мусить бути врахований ефективно, через збільшення ефективного об'єму
- не зберігає третій закон Ньютона → не відображає гідродинамічну (континуальну) границю на великих відстанях і часах

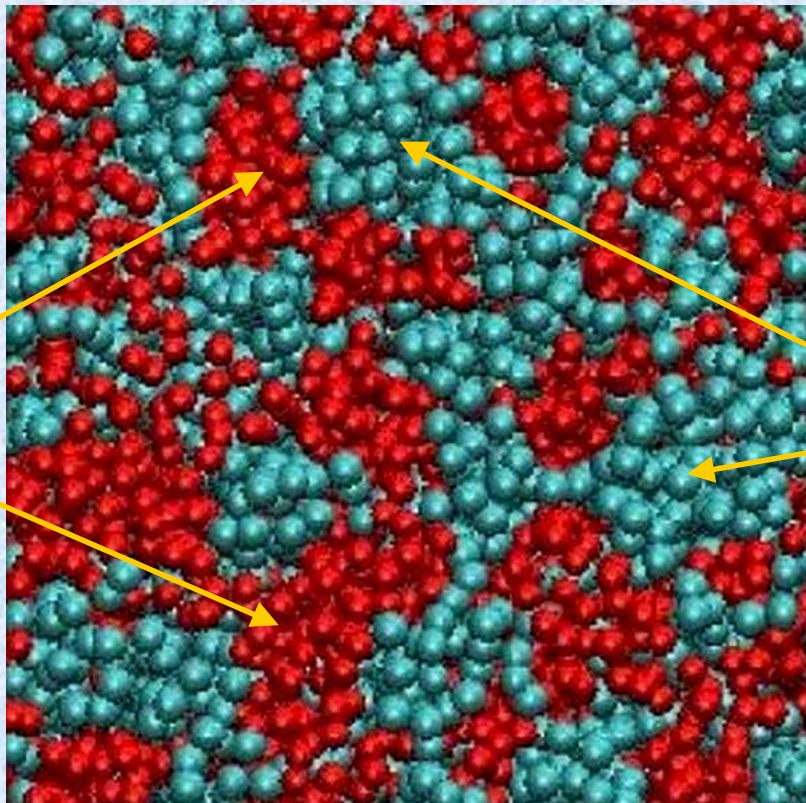

Дисипативна динаміка

ідея

полімер

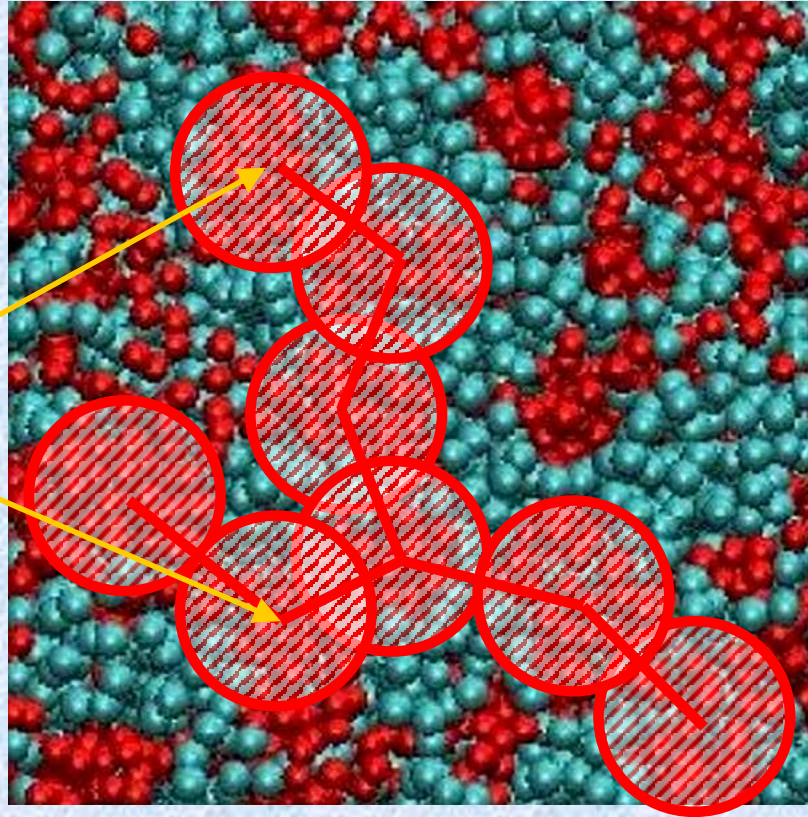

розчинник

Дисипативна динаміка

ідея

полімер

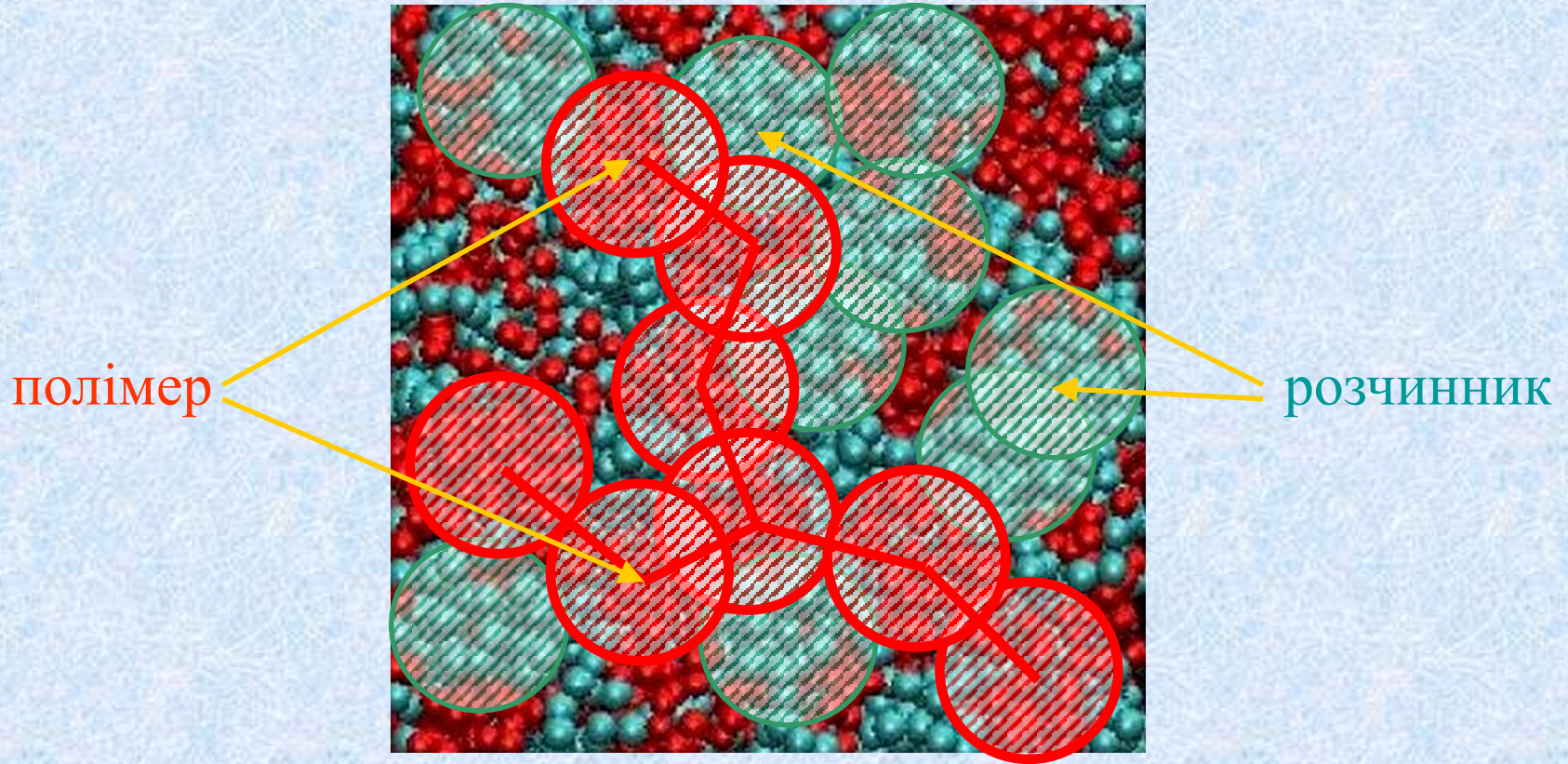

подібно до колоїдів у Бравновій динаміці

Дисипативна динаміка

ідея

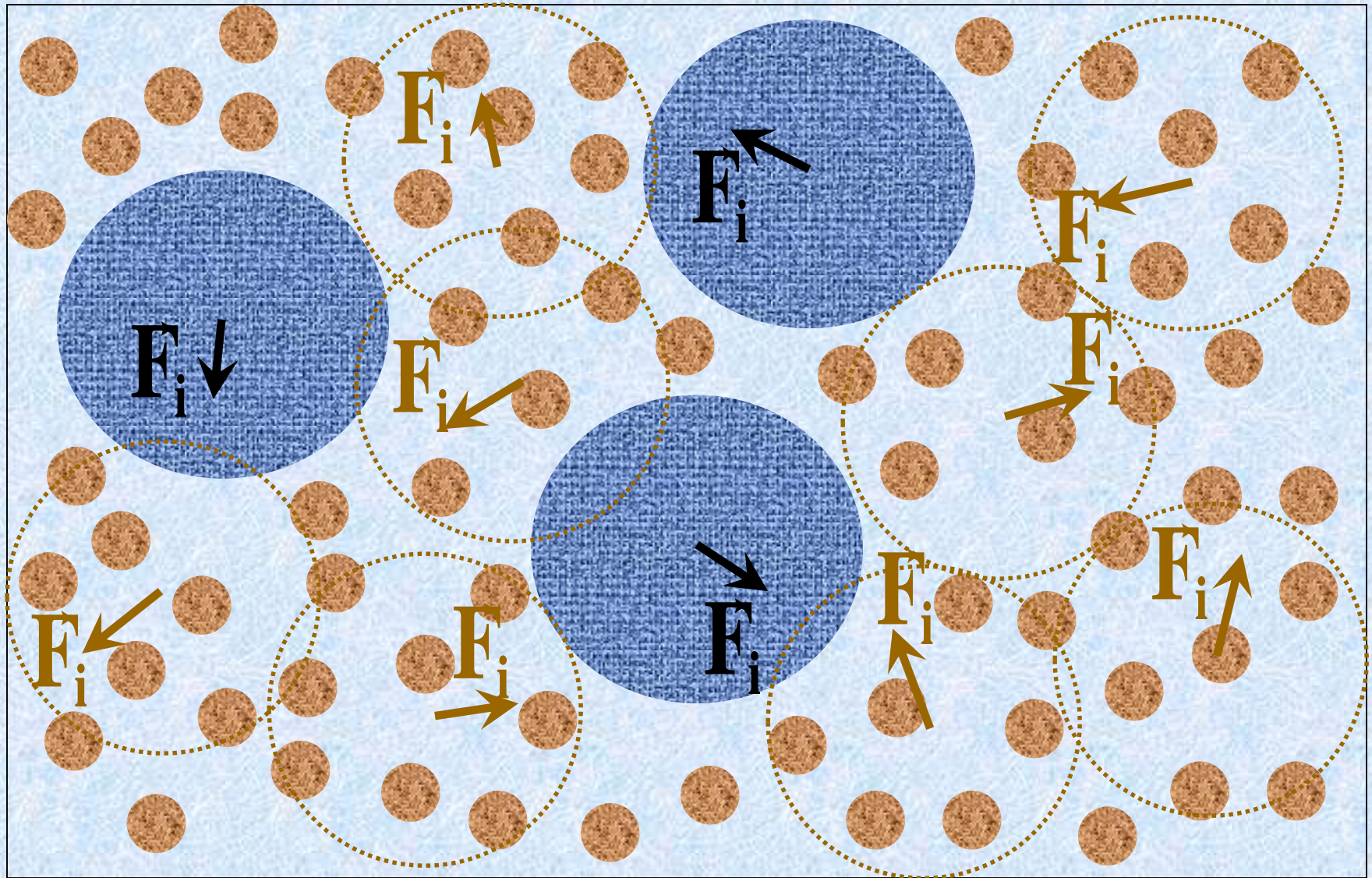

розчинник огрублюється до того ж рівня що і полімер

Дисипативна динаміка

вирівнювання масштабів

Дисипативна динаміка

сила тертя, що діє на
сферичний колоїд

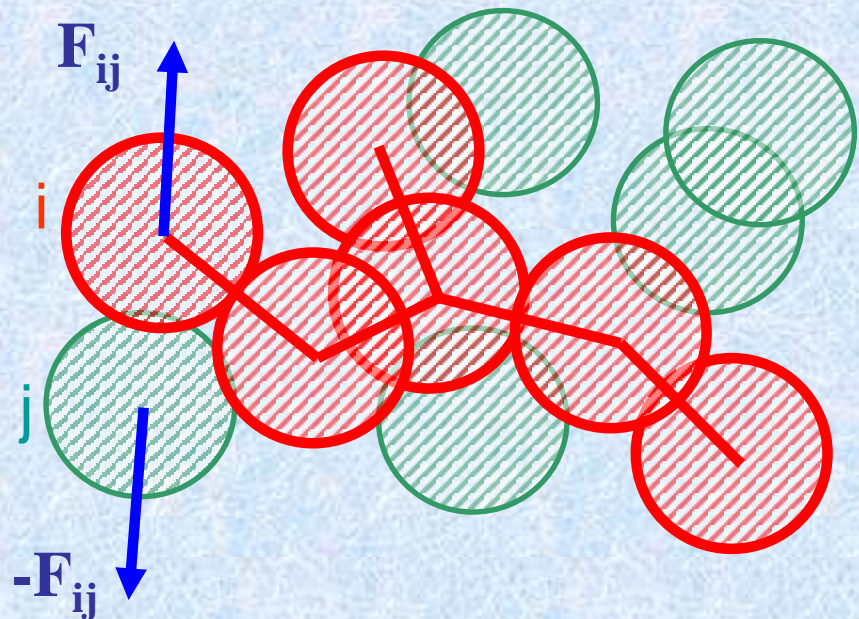
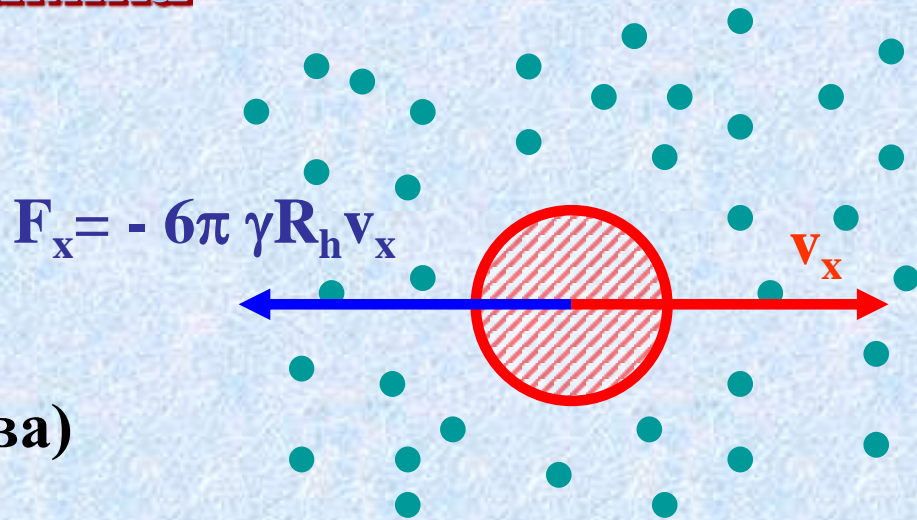
G.G.Stokes, 1851

тертя+випадкова сила →
**Ланжевенів (і Бравнів)
динаміка**

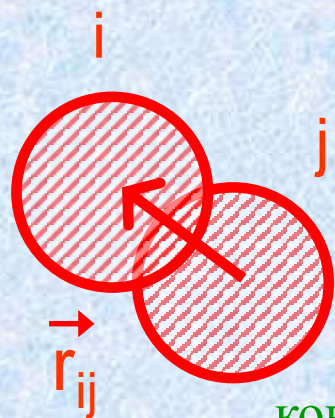
всі сили попарні:
попарне тертя+попарні
випадкові сили →
дисипативна динаміка

*G.M.V.A.Koelman, P.G.Hoogerbrugge,
Europhys.Let. 21, 363 (1993)*

$$\vec{F}_{ij}^D = -\gamma w^D(r_{ij})(\hat{r}_{ij} \cdot \vec{v}_{ij})\hat{r}_{ij}$$

Дисипативна динаміка

$$\vec{F}_{ij} = \vec{F}_{ij}^C + \vec{F}_{ij}^D + \vec{F}_{ij}^R + \vec{F}_{ij}^B$$

консервативна, м'яке
відштовхування

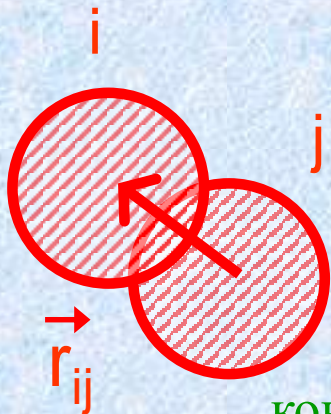
гармонічні
зв'язки

дисипативна, тертя

Дисипативна динаміка

$$\vec{F}_{ij} = \vec{F}_{ij}^C + \vec{F}_{ij}^D + \vec{F}_{ij}^R + \vec{F}_{ij}^B$$

консервативна, м'яке
відштовхування

$a(1-r_{ij})$

a

$$\vec{F}_{ij}^C = \begin{cases} a(1-r_{ij})\hat{r}_{ij}, & r_{ij} < 1, \\ 0, & r_{ij} \geq 1, \end{cases}$$

1 r_{ij}

дисипативна, тертя

$$\vec{F}_{ij}^D = -\gamma w^D(r_{ij})(\hat{r}_{ij} \cdot \vec{v}_{ij})\hat{r}_{ij}$$

випадкова, термостат

$$\vec{F}_{ij}^R = \sigma w^R(r_{ij})\theta_{ij}\Delta t^{-1/2}\hat{r}_{ij}$$

гармонічні
зв'язки

$$\vec{F}_{ij}^B = -kr_{ij}\hat{r}_{ij}$$

Дисипативна динаміка

Переваги над БД

- **сила тертя** спричиняє вплив на сусідні частинки (медійований розчинником), а не лише відображає тертя в розчиннику, як в БД
- всі сили попарні → виконується 3 закон Ньютона → **зберігається сумарний імпульс**
- збереження маси і імпульсу → **коректна макроскопічна границя** (рівняння гідродинаміки Нав'є-Стокса)
- **розчинник враховано явно**, він може мати свою структуру і брати участь у формуванні фаз разом із колоїдами, полімером, тощо

Дисипативна динаміка

Оцінка амплітуди відштовхування a

R.D.Groot, P.B.Warren, J.Chem.Phys 107, 4423 (1997)

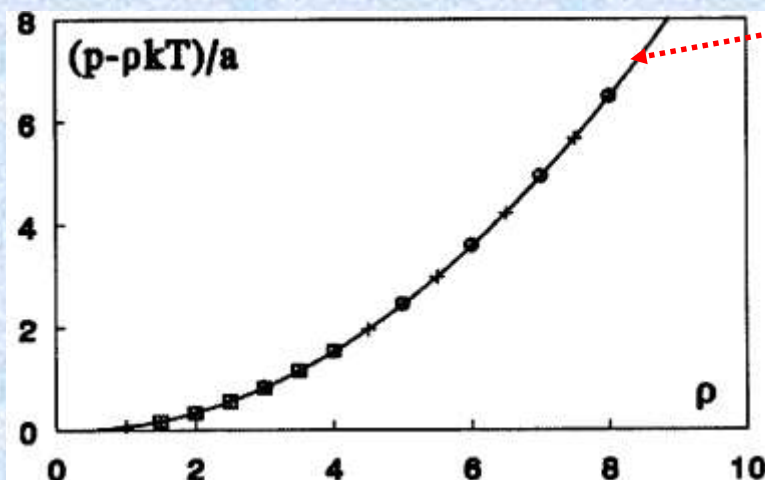
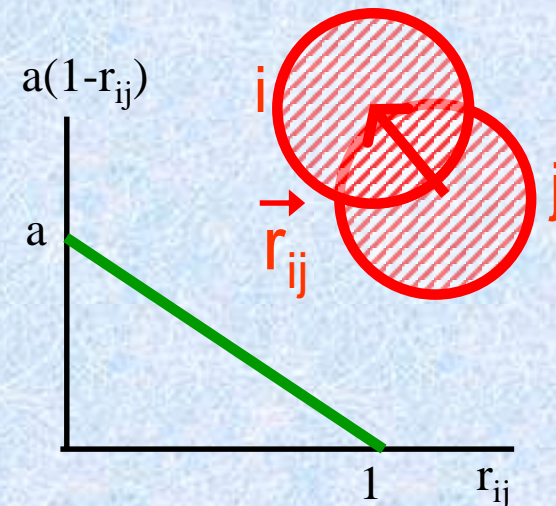
A.P.Lyubartsev et al., Soft Matt. 1, 121 (2003)

обернена стисливість:

$$\kappa^{-1} = \frac{1}{kT} \left(\frac{\partial p}{\partial \rho} \right)_T$$

обчислення тиску з віріалу:

$$p = \rho kT + \frac{1}{3V} \sum_{j>i} r_{ij} f_{ij} = \rho kT + \frac{a}{6V} \rho^2 \int_0^1 4\pi r^2 dr [g(r)r(1-r)] = \rho kT + \underline{a\alpha\rho^2}$$

$$\kappa^{-1} \approx 1 + 0.2a \frac{\rho}{kT} \rightarrow a \approx \frac{75kT}{\rho} \Big|_{\kappa_{H_2O}^{-1}=16}$$

альтернатива: κ^{-1} з атомістичних МД симуляцій:

E.E.Keaveny et al., J.Chem.Phys. 123, 104107 (2005)

Дисипативна динаміка

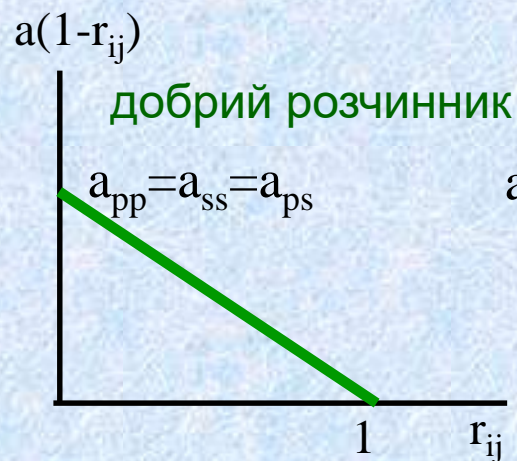
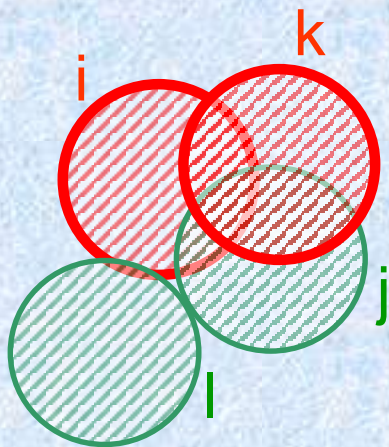
двокомпонентний випадок, зв'язок із теорією Флорі-Гаггінса

$$\frac{F}{k_B T} = \frac{\phi_A}{N_A} \ln \phi_A + \frac{\phi_B}{N_B} \ln \phi_B + \chi \phi_A \phi_B$$

R.D.Groot, P.B.Warren, J.Chem.Phys 107, 4423 (1997)

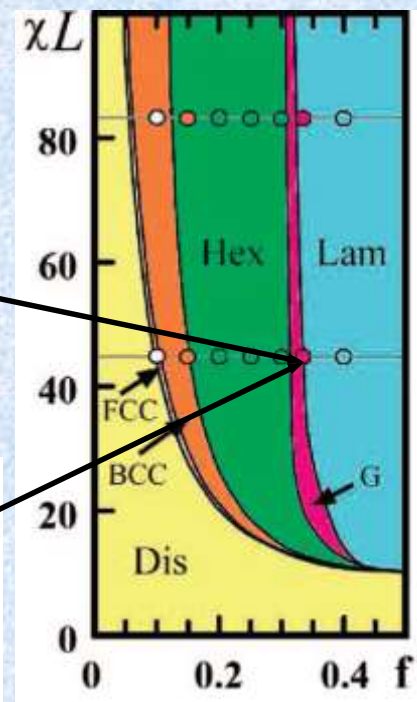
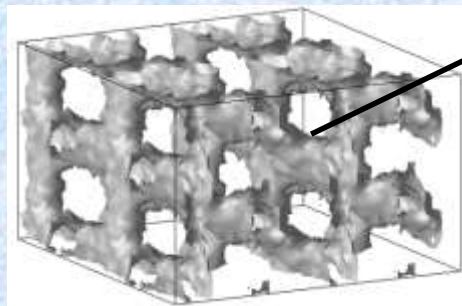
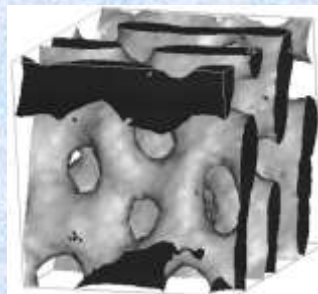
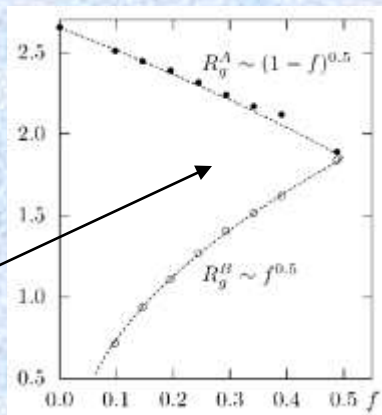
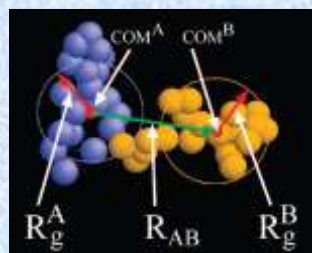
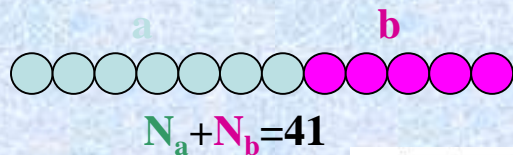
$a_{pp}=a_{ss}=75k_B T$, із стисливості води

$a_{ps} \cong a_{pp} + 3.27\chi_{ps}$, із змішуваності χ

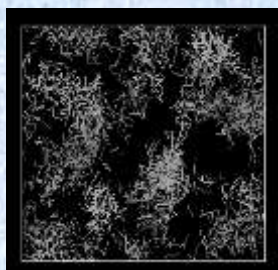

Дисипативна динаміка

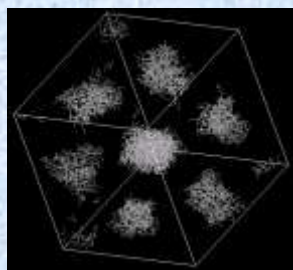
Ilnytskyi, T.Patsahan, Holovko,
Macromolecules, 2008

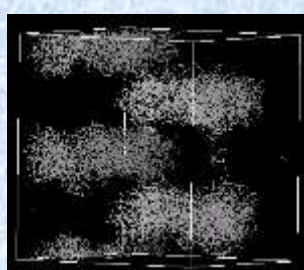
існування гірїдної фази
тестування NRxxPyPzzT ансамблю
еталонна фазова діаграма для зірок ...

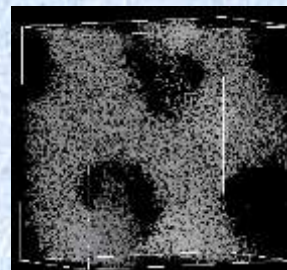
90:10
random

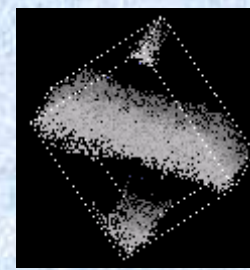
85:15
spheres

80:20
hex-cylinders

66:33
gyroid

60:40-50:50
lamellar

Література до цього сегменту курсу

- M.Allen, D.Tildesley, Computer Simulations of Liquids, Clarendon Press, Oxford, 1986, 1991
- D.Frenkel, B.Smit, Understanding Molecular Simulation (From Algorithms to Applications), Academic Press, 1996, 2002
- D.W.Heermann, Computer Simulation Methods in Theoretical Physics, Springer Verlag, 1986, 1990
- Х. Гулд, Я. Тобочник. Компьютерное моделирование в физике. Часть 2. – М.: Мир, 1990, – 400 с.
- A.R. Leach. Molecular Modelling: Principles and applications, 2nd edition. – Prentice Hall, 2001, – 784 pp

Лабораторна робота

Вивчення морфологій лінійних діблок-кополімерів за допомогою методу дисипативної динаміки

об'єкт дослідження:

$$f_A = \frac{n_A}{n}, \quad f_B = \frac{n_B}{n}, \quad n = n_A + n_B = 10$$

метод дослідження: дисипативна динаміка

Наявні програмні засоби:

gfortran – компілятор Fortran 90/95, компіляція програм:

```
gfortran -O3 -o dpd_init dpd_init.f90
```

```
gfortran -O3 -o dpd_2_4 dpd_2_4.f90
```

```
gfortran -O3 -o crd2pdb crd2pdb.f90
```

dpd_init - формування початкового розплаву діблок-кополімерів із часткою А-частинок f_A :

```
dpd_init fA //fA-параметер = 0.1, 0.2, ... 0.5
```

dpd_2_4 – програма дисипативної динаміки, старт (без параметрів, але потребує **dpd.inp**):

```
dpd_2_4
```

crd2pdb – створення файлу у форматі pdb для візуалізатора:

```
Cr2pdb 00500000_diblock_fA=0.1.coord 00500000_diblock_fA=0.1.pdb
```

Лабораторна робота

Формат файлу параметрів симуляції:

"diblock copolymer"	<назва>
"NEW" "TDPD" "NONE" 100000	<"NEW", "CNT"> <> <> <к-сть кроків>
1.0 4.5 0.3	
000000000_diblock_fA=0.50.top	<файл топології: звідки читати>
000000000_diblock_fA=0.50.coord	<файл координат: звідки читати>
diblock_fA=0.50.top	<файл топології: куди записувати>
diblock_fA=0.50.coord	<файл координат: куди записувати>
1 1 1	
100 5000	<запис ТД стану> <запис координат>
0.04 1.0	
25. 40. 0.	<a_AA> <A_AB> <>
40. 25. 0.	<a_BA> <a_BB> <>
0. 0. 0.	<> <> <>
25. 25. 0.	
0.25 2.0	
0. 0. 0.	
0. 0. 0.	
0. 0. 0.	
0. 0. 0.	
"NON" "NON"	
"NON" "NON" "NON"	

Лабораторна робота

Формат файлу координат:

```
0      5180      0
0.12000000E+02  0.12000000E+02  0.12000000E+02
      1      1
0.64070862E+01  0.38761056E+01  0.48132477E+01
0.40961301E+00  0.16812075E+01  0.75884946E-01
      2      1
0.63228089E+01  0.36491133E+01  0.56800648E+01
0.27975861E+00 -0.99469781E+00 -0.13900760E+01
.....
5180      2
0.91651180E+01  0.11680859E+02  0.11310840E+02
-0.16870924E+01 -0.76783011E-01 -0.38447857E+00
12.0000      12.0000      12.0000
0.00000      0.00000      0.00000
0.00000      0.00000      0.00000
```

<крок> <N частинок>

<Lx> <Ly> <Lz>

<i> <тип>

<x> <y> <z>

<vx> <vy> <vz>

Лабораторна робота

Візуалізатор RasMol:

Часто-вживані команди:

В МЕНЮ:

Display/Spacefill

В командній стрічці:

```
set background white
set bounding on
color bounding black
spacefill 400
select 1
select 2
select all
restrict 1
```

Лабораторна робота

Workflow:

- Компіляція Fortran-програм
- Створення папок для кожного значення f_A , копіювання в кожну скомпільованих програм і файлу параметрів dpd.inp.
- Генерування програмою dpd_init у кожній папці початкових файлів молекулярної топології *.top і координат *.coord, редагування файлу параметрів dpd.inp.
- Запуск симуляції у кожній папці.
- По закінченні – генерування *.pdb файлу із остаточного координатного файлу та його візуалізація Rasmol або візуалізація координатного файлу своєю утилітою.
- Систематизація візуалізованих морфологій у Word файл.